

Виховний потенціал прози Федора Дудка: герой оповідання «Отаман Крук» як репрезентант філософії чину

Наталія Мафтин¹, Ольга Хомишин²

Опубліковано	Секція	УДК
30.09.2025	Освіта/Педагогіка	821.161.2-3.09:37.013.42

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17276981>

Анотація. Стаття присвячена аналізу оповідання Федора Дудка «Отаман Крук» крізь призму потенціалу національно-патріотичного виховання молоді, закладеного у творі. У статті подано короткі біографічні відомості про письменника, огляд його творчості, розкрито його місце в літературному процесі на теренах Галичини, значення і роль творчості у формуванні героя нового типу – вольового, здатного до «чину» – дії під знаком мети (задля нації й Батьківщини). Уся проза письменника, як і аналізоване оповідання, належить націєконсолідуючій парадигмі західноукраїнської прози 20-30-х років ХХ століття, автори якої скеровували зусилля на створення «держави слова». Центральним конфліктом твору є світоглядний конфлікт українства й московщини, духу творення й руйнації, духу любові, радісного світлоритму й ненависті, нігілізму.

У статті розглянуто ідейно-художні особливості оповідання, проаналізована стильова домінанта. З'ясовано, що увага до внутрішнього життя людини, скерованість позасюжетних елементів на відтворення настрою персонажа, оперування промовистою деталлю, у першу чергу – колористичною; відчутна ліризація наративу, фрагментарність викладу, що нагадує кінематографічний монтаж, у поєднанні з фабульністю – ці риси притаманні стилю Дудка й засвідчують імпресіоністичне стильове забарвлення його прози. Водночас виразними є риси «активного романтизму», стильовій парадигмі якого найповніше відповідала «філософія чину».

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, Федір Дудко, філософія чину, стиль, імпресіонізм, «активний романтизм», композиція, проблематика.

The Educational Potential of Fedir Dudko's Prose: The Hero of the Short Story "Otaman Kruk" as a Representative of the Philosophy of Action

Abstract. The article is devoted to the analysis of Fedir Dudko's short story "Otaman Kruk" through the prism of the national-patriotic educational potential embedded in the work. The article provides brief biographical information about the writer, an overview of his creative output, and reveals his place in the literary process in Galicia, as well as the significance and

¹ доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української літератури, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76015, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57 <https://orcid.org/0000-0001-6661-2956>

² кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76015, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57 <https://orcid.org/0000-0002-1896-4567>

role of his works in shaping a new type of hero — strong-willed, capable of “action” under the sign of purpose (for the sake of the nation and the Fatherland). All of the writer’s prose, including the short story under analysis, belongs to the nation-consolidating paradigm of Western Ukrainian prose of the 1920s–1930s, whose authors sought to create a “state of the word.”

The central conflict of the story is the ideological confrontation between Ukrainian identity and Muscovite domination, between the spirit of creation and destruction, the spirit of love and joyful rhythm of light versus hatred and nihilism.

The article examines the ideological and artistic features of the short story and analyzes its stylistic dominant. It was found that attention to the inner life of the individual, the function of extra-plot elements in reproducing the character’s mood, the use of expressive detail — primarily coloristic; the perceptible lyricism of the narrative, the fragmentary manner of exposition reminiscent of cinematic montage combined with plot-driven narration — all these features are characteristic of Dudko’s style and testify to the impressionistic coloring of his prose. At the same time, prominent are the traits of “active romanticism,” the stylistic paradigm that most fully corresponded to the “philosophy of action.”

Keywords: national-patriotic education, Fedir Dudko, philosophy of action, style, impressionism, "active romanticism," composition, themes.

Вступ

Звернення до творчості письменників, чиє слово яскраво марковане ідеєю боротьби за Україну, за нашу державність, особливо важливе для шкільного вивчення літератури. Чимало таких творчих постатей, чию художню спадщину слід було б включити у шкільну програму, досі залишаються майже невідомими широкому колу українців, однак становлять благодатний ґрунт для національно-патріотичного виховання, для розуміння історії українських звитяг і поразок. Тому в нашій статті ми пропонуємо ознайомитись із творчістю одного з учасників «парадигми української Реконксти» (Н. Мафтин) – Федора Дудка, розкрити виховний потенціал його оповідання «Отаман Крук», яке вчителі могли б запропонувати учням для вивчення на гуртковій роботі чи на уроках з літературного краєзнавства, зрештою, сподіваємось, що з часом творчість цього митця буде включена у шкільну програму.

Основна частина. Творчість Ф. Дудка позначена вольовою напругою, життєствердним пафосом. Письменник порушував важливі для українців проблеми: проблему людини й історії, «вироблення» характеру, осягнення власної національної ідентичності, проблему особистого щастя й громадянського обов’язку.

Коротко про письменника. Федір Дудко (1885–1962), один із найпопулярніших прозаїків, творами якого захоплювався галицький читач у 30-ті роки минулого століття, був емігрантом з наддніпрянської України. Його прозу характеризує добрий белетристичний рівень, забезпечений умінням будувати сюжет, моделювати конфлікт як на рівні приватного життя персонажів, фоном для чого часто слугує історичний горизонт епохи, так і масштабніші світоглядні зіткнення, володіння стилем, прикметою якого перш за все є настроєвість, імпресіоністична враженнєвість, увага до мікрообразу (зосібна – у змалюванні пейзажу), виразна патріотична домінанта. У кожному творі письменника – чи то малого жанру, чи повісті, чи мемуаристиці – відбиті знаки часу, свідчення нашого непростого, часто – сповненого гіркоти поразок, запроданства й зради, та водночас – світлого оптимізму й надії – шляху до осягнення власної ідентичності як нації.

Народився письменник 7 травня 1885 р. в с. Шаболині на Чернігівщині. Навчався в гімназіях м. Глухова та Новгород-Сіверського. За революційну діяльність був звільнений з останнього року навчання й виїхав до Москви, де вступив на курси журналістики. Тут починає публікувати свої перші літературні спроби. У 1907 році повертається до Києва,

де наближається до українського руху. За незалежності працює в міністерстві земельних справ, співпрацює в часописі «Відродження».

Із наступом більшовиків Ф. Дудко змушений емігрувати з України. Так він опиняється в Тарнові, а згодом – у Львові. Саме в Галичині була написана й опублікована основна частина його творів. Уже першою збіркою оповідань «Краса життя» (1922, «Русалка») Ф. Дудко заявив про себе як майстер стилю, в якому поєдналася «романтична піднесеність» та реалізм зображення, і майстер побудови цікавого сюжету.

За період 20–30-х рр. в Галичині вийшли друком оповідання «Отаман Крук» (1924), «Глум» (1925), історичне оповідання «Стрибожа онука» (1935), повістевий цикл «В заграві» («Квіти і кров», «На згарищах», «Прірва», «Чорторий» (1928–1931)); перша частина історичної повісті про Мазепу «Великий гетьман» (1936) (друга частина загубилася у вирі воєнних подій), збірка новел «Дівчата очайдушних днів» (1937). Фактично, на львівський період життя і творчості припадає лєвова частка написаного Ф. Дудком.

Під час другої світової Дудко переїздить до Кракова, тут працює в «Краківських Вістях». Дивом рятується після п'ятимісячного ув'язнення гестапівцями в Бересті. Далі – доля вигнанця: Берлін, Штутгарт, а з 1949 – США, де й помер у Нью-Йорку 1 березня 1962 р.

Доля Федора Дудка – це доля багатьох українських митців, політиків, учених, що волею обставин були приречені на розлуку з рідною землею, однак «носили її у своєму серці до останнього віддиху» (Л. Луців).

Державницька ідея творчості Ф. Дудка яскраво виявляється і в його історичній прозі. Ця проза належить націєконсолідуючій парадигмі західноукраїнської прози 20-30-х років ХХ століття, автори якої скеровували зусилля на створення «держави слова».

Федір Дудко – белетрист, чия проза, наснажена ідеєю патріотизму, любові до України та вболіванням за нашу державність, містить вагомий виховний потенціал, дає можливість панорамно й всеохопно осмислити період національної революції, винести важливі уроки з минулого. Письменник постає літописцем доби, відтак важливою складовою його художнього бачення світу є «поетика учасника» та біографічна складова.

Тому вважаємо, що в майбутньому включення творів Ф. Дудка у програму для середніх навчальних закладів, було б доречним і важливим, – чимало творів і творчих постатей «літератури резистансу», української літературної «парадигми Реконкїсти» освітянами незаслужено обійдені увагою.

Серед літературознавчих досліджень творчості письменника – праці І. Бурлакової [1], Н. Мафтин [5, 6, 7] та дисертація О. Хомишин [1].

Слід зауважити, що дискусії, які точилися в період міжвоєнного десятиліття між представниками різних літературних угруповань, концентрувалися довкола кількох чільних питань: проблеми шляху, яким має розвиватися українська література – виключно взоруватись на західноєвропейську чи, взявши у літературній Європі певні уроки, звернутись до пошуків власного, питомо органічного стилю, що поривав би із сентиментальною розчуленістю народницької літератури минулого століття, та проблеми героя нового типу – вольового, здатного до «чину» – дії під знаком мети (задля нації й Батьківщини). Саме такий герой з'являється на сторінках оповідання «Отаман Крук» (перша назва – «Чорний Крук»).

Написаний у 1924 році, «Отаман Крук» засвідчив пошуки письменником нових стильових горизонтів: героїка боротьби, у вир якої поринає персонаж твору, вимагала звернення до засобів активного романтизму. У власному трактуванні історії автор постійно співвідносить дві часові площини: минуле часів гетьмана Мазепи і сучасне – «його персонажі немов проростають із правічних часів, а самі твори відображають не стільки пригодницько-авантюрні сюжетні лінії, скільки становлення світогляду особистості» [27, с.101].

Розпочинається твір історичною довідкою про Миколаївський старо-козацький монастир, його засновників, життя чернечої братії. Ці сторінки, незважаючи на епічну розлогість викладу, містять характерні для Дудкового стилю мікрообрази-маркери, що стають ключовими, в них ніби дримає зерно героїчного пафосу фабульної частини: «стрімкі високі кручі», «глибокі провалля», «задумливі чернігівські бори», «золоте мерехтіння далеких хрестів». Опис старовинного монастиря виразно перегукується зі спогадами самого Ф.Дудка про власне дитинство – можна констатувати виразно відчутний вплив особистісно-психологічної домінанти. Саме ті ранні дитячі враження від краси барокової козацької споруди, а особливо – старовинного козацького образу, намальованого по обидва боки довгої монастирської брами, відтворив Дудко в описі собору на сторінках оповідання.

Слід зазначити, що цілісність художнього мислення Ф. Дудка, його зорієнтованість на філософію й естетику чину позначається на всіх формо-змістових компонентах твору, і в першу чергу – на архітектоніці: цей образ козацького монастиря стає своєрідним «епіцентром» ідейно-художньої організації твору, «золотим січенням» композиції (Н. Мафтин). Чудова барокова споруда, що зберігає дух старовини, давні духовні традиції (свого часу Богдан Хмельницький побудував високу вежу над брамою з дорогими дзвонами, литими наполовину із міді й срібла; гетьман Мазепа поставив тут дорогий іконостас; Самойлович подарував монастиреві старовинну бібліотеку з архівом; гетьман Скоропадський офірував кивот із срібла з великим образом архієпископа Миколи Мирлікійського в золотих шатах), стає не просто важливою деталлю історичного тла – вона є призмою, що сфокусовує сюжетно-фабульні промені й увиразнює ідею твору. Довкола неї розгортаються всі події твору, долі всіх персонажів переплітаються з долею собору, він стає символом невмирущості волелюбної душі народу, втілює хронотоп її вічності. Головний герой повісті вивіряє собором всі життєві цінності, стіни козацької пам'ятки виплекали в молодому серці «святу пошану до давнини» й бажання продовжити справу далеких прадідів» [133].

Опис монастиря та головної його святині – старовинного козацького образу – виконує не тільки роль експозиції твору. Окрім композиційної ролі, він має ще й певне ідейно-емоційне навантаження: завдяки йому в пафосну тональність оповідання включається героїчна нота доби козацької державності України: «Для автора важливо правдиво передати духовну атмосферу складної, переломної для життя нації епохи. Вільний дух боротьби 1920-х років ХХ століття проростає саме із спогадів про колишню козацьку славу та державність, втрачену через низку об'єктивних та суб'єктивних людських факторів. Екскурс у минуле прочитується як алюзія, покликана вивільнити свідомість читача, викликати потребу аналізувати. Довідка з історії має не архівний, а цілковито сучасний характер, оскільки не втратили своєї актуальності питання, які не вдалося розв'язати нашим предкам» [27, с. 102].

Прикметно, що центральний конфлікт твору – значно ширший від приватного зіткнення між головним героєм (спочатку – іноком Павлом, згодом – настоятелем собору, а з початком революційних подій – грізним месником Круком) та єпископом, котрий наказав знищити козацький образ, чи червоноармійцями, що грабують монастир, чи прекрасною панною, якою марив юнак і яка зневажила його, поставилась з погордою до «хохла». Це світоглядний конфлікт українства й московщини, духу творення й руйнації. Духу любові, радісного світлоритму й ненависті, нігілізму. Він зав'язується в сцені нищення за наказом православного єпископа старовинного козацького образу, змальованого іконописцем в душі народних уявлень картини раю: «З одного боку Христа – ученики його, з другого – сивоусе козацтво... А на муріжку під райською яблуною в широченних червоних штанях і пишно розшитих білих сорочках, хватсько повіваючи козацькими чупринами, рвало підборами землю кілька веселих запорожців» [61, с.10].

Ф. Дудко далеко не випадково подав на сторінках роману детальний опис і барокової споруди, і барокового козацького образу: неоромантична стильова домінанта в її органічно глибинному зв'язку з епохою української державності увиразнюється якраз відлунням героїчної епохи козацького бароко. Єпископа обурило й роздратувало дивом вціліле досі яскраве свідчення українського релігійного світобачення, сповнене барокової гармонії, що так різко контрастує з російським ортодоксальним аскетизмом. І старовинну реліквію за наказом владики затирають. Виконати цю акцію мусить Павло. В юній душі народжується бажання захистити духовні скарби своєї нації від нищення (єпископ наказав спалити й усі старовинні ікони, божники, книжки та рукописи).

Символічною є втеча Павла з монастиря в «мирський» світ – на баштан до діда Гната. Там, лежачи в затінку старих дерев, прислухається Павло до уявної канонади: так впливають на нього дідові розповіді про шведчину, про Мазепу, чії війська йшли старим шляхом попри монастир. Тобто, хлопець намагається втекти від нестерпної задухи сірих буднів у героїку минулого. В його уяві постають яскраві картини козацьких походів: «Павло нюхає вітерець і чує, як шведським порохом запахло в повітрі. – Гурр-гурр... Гурр.. А он за зеленим полем, низько пригнувшись до луки, птицею летить козак від Десни. В'ється гадюкою довгий червоний шлик над оловою, рушниця чорним крилом на плечах б'ється. Он повернув круто коня, геть до монастиря подався. А ось із-за монастирського лісу козацький полк виступає. Густо стирчать над ним високі гострі списи. Старий полковник спереду. Сиві козацькі вуса як у тих, що в монастирській брамі, густо навислі брови... Зелений жупан галунами золотими на сонці блищить...» [61, с.22]. Ця візія органічно трансформується в картину грози, що переходить у сонячний дощ. Як бачимо, однією з прикмет аналізованого оповідання є візійність – і як підгрунття ідеї, і як основа структури тексту. Композиція вибудовується на розгортанні настроїв, психологічних станів персонажа, його марень минулим і сприйнятті сучасної йому дійсності. Відтак це позначається на специфіці наративу (уривчастість, фрагментарність оповіді) та «пунктирності» зовнішнього, пов'язаного із фабульністю, сюжету. Так подано появу в Павловому житті й Левка Ткаченка, панича-соціаліста, що залучає монастирського інока до революційної справи, та першого кохання. Красуня Мировичівна втілювала, здалось йому, ідеал української дівчини. Вродлива, розумна, розмовляла по-українськи... І знову Павло втікає від сірятини буднів у вимріяний світ, де він може бути лицарем, що обороняє красуню. Натхненний грою дівчини на фортепіано, підслуханою з монастирської дзвіниці, Павло написав у записнику про все, що переповнювало його: «про Мазепу, про Полтаву, про славу козацьку кров предків її. Він писав про свою любов до краю, про своє кохання до неї». Та його чекає ще одне болюче розчарування: дівчина кидає йому в обличчя подарований записник із реплікою: «Дурак!»: «Коли б раптом хряснув грім у тополю, під якою стояв Павло, коли б розступилася земля під ним і поглинула його, він у цю мить благословив би небо. – Дурак! Навіть не «дурень»! – думав він у полі далеко за селом» [61, с.50].

Сюжет оповідання розгортається як «колаж з психологічних станів героя»: у кожному з розділів розкривається певний психо-емоційний стан Павла – «то лірико-романтичний, то замислено-схвильований, то пригнічено-стривожений» (І. Бурлакова).

Як ми вже зазначали раніше, Дудкові майстерно вдається ущільнити час – без довгих описів чи оповідей передати його швидкий плин. Цікаво, що на це спрацьовує і використання до двох розділів епіграфів із новел М. Хвильового: «Йшла мятежна епоха. Бігли вітри зі сходу: сторожки й тривожні. І тоді в аулах моєї голубої Савойї стояв гул».

У героїчно-піднесеному стилі Дудко змалював стихію селянських повстань і революції: «Минуло літо – і раптом з першими вітрами прийшло воно, несподіване, страшне й могутнє. Загуло, глухо загомонило навкруги. А коли надходили ночі – горіли панські маєтки і палахкотіли великі криваві заграви в небі» [61, с. 51]. По околицях

ширяться розмови про «розбійного отамана Сашку Савіцького». Включена в основну сюжетну канву мініатюра про народного месника нагадує наратив народних переказів: один із епізодів – це розповідь про те, що Савіцький грабує багатіїв і допомагає бідним, в іншому переповідається про відвідини українським Робін Гудом маєтку Мировичів. Згодом Павло мав нагоду побачити його на власні очі, коли той заночував у монастирі з цілою своєю ватагою. Це – не просто мінливі кадри доби. Це реальний герой нового часу, від якого Павло почув близьке його душі: «старовинна річ. Музейна річ. Треба берегти такі пам'ятки. Не в сріблі і золоті справа. Справа в тих написах і прикрасах, що зроблені на них» [61, с.55]. Невдовзі Савіцький загинув: «Оточили його скоро по тому і цілий день провадив він бій з ескадроном кавалерії. А коли зосталося по одному набою в Савіцького та його товаришів, покінчили самі з собою. Не стало Савіцького, але пам'ять про нього жила в численних народних оповіданнях. Довго заслуховувався цими оповіданнями молодий брат Павло» [61, с.55].

Шквал першої революції та війни перекочується через стіни собору, що стоїть як твердиня, серед розбурханої стихії. Події, що трапилися з Павлом за той період, автор вкладає у кілька рядків: «Тюрма, лікарня, слідство, довгі настирливі клопотання і заступництво отця Порфира перед владою та перед ігуменом – і Павло, по довгим покутуванні на пості та тяжких роботах, знову в монастирі». Павло – знову у світі власних візій: він цілими днями в іконописній майстерні. Однак в серці його – гіркота: час від часу питає він прочан, хто вони? І з смутком усвідомлює, що «православні» ніяк не можуть ідентифікувати себе як українці.

Прошло десять років. Колишній інок став отцем Нестором – настоятелем собору. Цікаво, що автор, ущільнивши хронотоп, змінює й наративну організацію: про прихід у монастир козацького війська мовиться від третьої особи. Це «працює» не просто на створення ефекту достовірності, об'єктивності подій, але й створює ефект «погляду збоку», точки зору незацікавленої особи – адже саме отець Нестор як настоятель дає притулок у стінах монастиря козакам, допомагає провіантом. Лише кілька штрихів передають стан внутрішнього зворушення, піднесення від того, що в обителі – національне військо. Старий сивоусий полковник так нагадує Несторові героя його юнацьких візій... І відчувається чернець як на Великдень. Цей внутрішній стан персонажа передає важлива деталь – церковний благовіст, що лунає радісно, урочисто-піднесено. Пейзажна замальовка сонячного дня також виконує роль створення відповідної пафосної тональності: «І все посвітлішало навколо. Дзвони старі, козацькі якомсь урочисто гудуть у повітрі. Осіння позолотить сміється в лісі. Ласкаве сонечко в небі грає. Значить, діждалися таки. Без крові, без тих переворотів страшних» [61, с.62].

Та наступають червоні, й українське військо змушене відступити за Десну. Тепер пейзажна деталь спрямована на акцентування передчуття тривоги, небезпеки: «Моторошно, глухо гупають гармати за Десною. В якимсь боязкім мовчанні прислухаються до них мертві німі поля, журна тиша в лісі. Нашошорилося чорне гайвороння. Позліталось звідусіль. Сидить, крякає на золотих хрестах монастирських» [61, с. 63]. І вже незабаром у стінах монастиря залунала брудна московська лайка, бридкі, сороміцькі пісні. «Дикі азяти» накинули оком на Мазепин подарунок – золотий ковчег, святиню не тільки собору, але й цілої нації. Отець Нестор не може дозволити цього: «Холодним жахом наповнюється душа його, і чує Нестор, немов на очах у нього гвалтують рідну матір».

Отаман Крук, загін якого безжалісно розправляється з ворогами України, народився із священика саме в ту ніч: «Як зимова хуртовина наворачтає снігові замети, так гори ворожих трупів накладають гострі повстанські шаблі» [61, с.73]. Власне, отаманові Крукові, легендарній постаті з часів національно-визвольної боротьби українського народу початку ХХ століття, в Дудковому творі присвячено останній невеличкий розділ,

у якому в романтично-піднесеному стилі мовиться про звитягу й героїчну смерть народного месника.

Дудків отаман Крук започаткував у західноукраїнській прозі образ вольової людини, що вже з тридцятих стане домінуючим у літературі Галичини та еміграції. Цілісність образу священика-повстанця визначається перш за все його пасіонарністю, відданістю Україні. Нестор не роздумує над тим, чи, згідно з біблійною заповіддю, підставити йому ще й другу щоку, себто, чи морально буде слугі Господньому взяти до рук зброю, а «виганяє міняйлів із храму».

Розглянувши ідейно-художні особливості оповідання, вважаємо за необхідне конкретніше зупинитися на стильовій домініанті. Як уже неодноразово підкреслювалось нами, проза Ф. Дудка вписується своїми стильовими прикметами в парадигму українського імпресіонізму. Справді, фіксація настроєвого враження, викликаного тією чи іншою подією, увага до внутрішнього життя людини, скерованість позасюжетних елементів на відтворення настрою персонажа, оперування промовистою деталлю, у першу чергу – колористичною; відчутна ліризація наративу, фрагментарність викладу, що нагадує кінематографічний монтаж, у поєднанні з фабульністю – ці риси притаманні стилю Дудка й засвідчують імпресіоністичне стильове забарвлення його прози. Однак щодо оповідання «Отаман Крук» слід зробити певні уточнення. Цілісність образу, що постає на сторінках твору, забезпечується, на наш погляд, моделюванням цього образу-характеру впливом «філософії чину». Як відомо, найповніше «філософія чину» відповідала стильовій парадигмі активного романтизму. Н. Мафтин наголошує, що в західноукраїнській та еміграційній прозі 30-х ця парадигма набуває певної відмінності від її виявів під пером М. Хвильового та ваплітян. Ця відмінність полягає перш за все у відсутності в стильових виявах активного романтизму західноукраїнської та еміграційної прози такої світоглядної риси, як флюктуація (Ю. Шевельов) та флюктуаціонізм – вагання і пошуки особистістю себе та свого місця в суспільстві.

На думку дослідників (О. Багана, Н. Мафтин), активний романтизм 30-х був виразніше детермінований волевиявленням індивідуума під знаком мети, спрямованого на утвердження етногенезу пасіонарністю. Тому будемо оперувати для означення стильового вияву, підґрунтям якого стала філософія й естетика чину, поняттям «активний романтизм», бо саме імператив дії відрізняє «активний романтизм» від «неоромантизму». Риси активного романтизму виявляються в Дудковому творі, як ми вже наголошували, перш за все в зображенні народження із настоятеля монастиря Нестора героїчного месника Крука тієї страшної ночі, коли більшовики, не знайшовши коштовностей, вчинили каральну акцію в обителі. Певна річ, це «народження» було підготовлено багатьма чинниками, однак експресія дії у двох останніх невеличких розділах твору, особливо – в момент загибелі отамана – сягає екстрему (потрапивши в більшовицьке оточення, втративши усіх бійців, отаман вистрелив собі в скроню), а пафос набуває легендарно-героїчної тональності: «А вітер стрімголов уже стрибав через ярки й переліски, через поля й байраки і збентежено ніс про нього страшну звістку довкола. Нема отамана Крука. В попелищах лежить і старий зруйнований монастир. Але душу народню ворухить і креше сліпучі іскри в молодечих серцях нова кобзарська дума про нового героя – про страшного, мов буря, і відважного, як лев, легендарного козацького ватажка у клобуку чернечім» [61, с.75]. В оповіданні звучить виразна ідейна домініанта, властива літературі «активного романтизму» – необхідність витворення духовного моноліту нації, що постане «цитаделлю духа» в боротьбі з поневолювачами.

Висновки

Однією з прикмет аналізованого оповідання є візійність – і як підґрунтя ідеї, і як основа структури тексту. Композиція вибудовується на розгортанні настроїв,

психологічних станів персонажа, його марень минулим і сприйнятті сучасної йому дійсності. Відтак це позначається на специфіці наративу (уривчастість, фрагментарність оповіді) та «пунктирності» зовнішнього, пов'язаного із фабульністю, сюжету.

Висока ідея національної самості, патріотизму, активного протистояння ворогам пронизує ідейно-тематичний та художньо-образний рівні оповідання «Отаман Крук». Героїка боротьби, у вир якої поринає персонаж твору, вимагала звернення до засобів активного романтизму. Дудків персонаж започаткував у західноукраїнській прозі образ вольової людини, що вже з тридцятих стане домінуючим у літературі Галичини та еміграції. Цілісність образу священика-повстанця визначається перш за все його пасіонарністю, відданістю Україні. Життєствердний пафос оповідання, проблематика, піднята тут, становлять благодатний ґрунт для національно-патріотичного виховання, для розуміння історії українських звитяг і поразок. Тому вважаємо, що в майбутньому включення творів Ф. Дудка у програму для середніх навчальних закладів було б доречним і важливим.

Список використаних джерел

1. Бурлакова, І. (2010). Федір Дудко: народження національної свідомості із духовних джерел української історії (на матеріалі оповідання «Отаман Крук»). Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, № 20 (207), ч. IV, 100–108.
2. Донцов, Д. (2010). Post Scriptum. У кн. Літературна есеїстика (с. 310–311). Дрогобич: Відродження.
3. Дудко, Ф. (1946). Отаман Крук. Оповідання. Авгсбург, 76 с.
4. Журба, Г. (1936). Федір Дудко. Дніпро на 1937 рік. Львів, 125–128.
5. Мафтин, Н. (2009). Творчість Ф. Дудка та К. Поліщука в контексті історичних та естетичних вимірів доби. Збірник Харківського історико-філологічного товариства, т. 13, 85–96. Харків: ХНПУ.
6. Мафтин, Н. (2008). Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років ХХ століття: Парадигма реконквісти [монографія]. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету.
7. Мафтин, Н. (2011). У пошуках “Grand” стилю: західноукраїнська та еміграційна проза міжвоєнного двадцятиліття [монографія]. Івано-Франківськ: ЛІК.
8. Романенчук, Б. (1996). Західноукраїнська література між двома світовими війнами. 1919–1941 роки. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, т. ССХХІІ, 232–255. Львів–Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто.
9. Хомишин, О. (2014). Творчість Федора Дудка в контексті західноукраїнської прози 20–30-х років ХХ століття (дис. канд. філол. наук). Івано-Франківськ.